

L'AMABLE EUGENI D'ORS ENSENYANT LA LLÒGICA

Encara que em prenguin per un home original, no puc fer-hi més. M'agradaria ser coraler, nedar a la recerca punyent i perillosa de les branques roges, per sota l'aigua transparent. Per això en la monòtona vida de la ciutat, aquí on tothom parla de política, he sentit que un enraonava de lògica i n'ensenyava, i m'hi he acostat amb deliri.

A la vora seva he respirat. Era l'Eugeni d'Ors, que ha deixat la barba i parla amb la llengua i les dents, amb dolça cadència. Els ulls apesrats, la romàntica forra dels seus cabells, la blancura i la finesa de la cara, acaben de fer d'ell l'amable d'Ors. Les seves espatlles són amples com les de Plató.

Jo havia estat un fidel client de les seves Gloses. No he llegit cosa més naturalment artificiosa, qui sap si ell en dirà arbitrària. Tot sembla rebuscat, la subtilesa dels acudits, el civilisme de la prosa, l'aspra sinuositat del pensament, el narcissisme de l'estil, el caient exòtic del llenguatge. Però un dia coneixeu l'Ors, i tot aquell aparent artifici se us torna un home.

En tinc un provincial remordiment. Si en comptes de ser jo com una marioneta, humil rodamón, amagat en el fons dels meus ulls de rata, fos un home real, no gosaria a dir que *La Veu de Catalunya* em sembla, quan hi llegeixo les Gloses de l'Ors, com un ansat de mirra.

He anat a sentir-lo al carrer del Pi. Allí llançava a la circulació catalana un mètode científic per a l'estudi de l'atenció. He anat a sentir-lo al carrer Comtal, on llegia un bell parlament per insinuar en els joves les vies miraculoses de la cultura cívica. I no sabia què li trobava de més, ara com ara, fins que he rebut la nova d'haver-li nascut un altre fill.

Un nord-americà sosté que l'atenció està en tal sentit relacionada amb la naturalesa del seu objecte, que és intensa en la contemplació de les coses conegudes, i es distreu i divaga davant de les que no coneix. L'Ors deia tot lo contrari, qui sap si perquè ell és mediterrani i l'altre era saxó. És ben possible que les veritats de la psicologia no siguin igualment veritables a tot arreu.

Doncs l'Ors se'n va anar al carrer del Pi a assajar un mètode per fer-ne la prova. Presentà quatre fulls diferents: els tres primers eren iguals per la seva forma tipogràfica, i les lletres hi estaven disposades per espais equidistants, sense cap separació especial de l'una paraula a l'altra. En el primer, el text era ben conegut, per tractar-se d'uns versos del *Don Juan Tenorio* de Zorrilla; en el segon, el text era nou, però comprenia matèries fàcilment assimilables i es llegia primer; en el tercer es parlava de coses que venien de nou, com ara la química. El quart només comprenia signes sense sentit.

A cada full hi havia 200 errades o signes que havien de ser exclosos. Tots quatre es feren corregir pel mateix subjecte, i es féu l'experiència amb tres subjectes diferents. Com més errades corregia i com menys temps hi estava un mateix subjecte, més intensa es judicava la seva atenció. El doctor Estrany va proposar un mètode per reduir els resultats de l'experiència a un coeficient d'esforç útil.

I va produir-se un fet extraordinari. Si es deixa de banda un dels quatre fulls, que pot compondre's de signes massa habituals no pot donar peu ni a una experiència comparativa, el resultat obtingut en els altres fulls fou favorable al psicòleg nord-americà. I l'Ors, en la darrera sessió, corprès de sinceritat científica, va reconèixer dramàticament que el seu contrari tenia raó.

En els treballs de Kirkpatrick i d'Ebbinghaus es troben diversos procediments d'experimentació semblants al que ens ha portat l'Ors a

Barcelona, i a aquest humil rodamón n'hi havia arribat com una vaga fumera. Però gràcies a l'Ors aquests mètodes hauran arribat al nostre jovent i quedaran integrats en la nostra lleu activitat científica.

Al carrer Comtal el sermó de l'Eugeni d'Ors prenia una suau unció evangèlica. El Centre Autonomista de Dependents de Comerç semblava esdevenir la Covadonga d'una reconquesta cultural. La idea que s'hi exposava era atrevida: semblava una invocació al miracle, en l'hora que els antics déus dels nostres passats ressorgien a Empúries, a la flama divina que hauria de relligar les nostres energies civils incoherents i disperses.

¿I, doncs, la llògica, Odisseus? Ah! Sí, la llògica de l'amable Eugeni d'Ors és ell mateix. L'arbitrarisme, l'imperialisme, el civilisme, l'atenció, la psicologia, les respiracions del subjecte en la lectura de versos alexandrins, tot, en l'Ors, és llògica. Per una Memòria sobre Epistemologia va guanyar l'Ors els seus estudis a l'estranger, i avui encara el mètode, lo arbitrari, la mesura, lo que hi ha en l'home de subjectivament científic, això el domina.

Així, lo natural seria també cosa convinguda. La poma, l'arbre, la ciutat, la terra, tota qualitat de les coses, no podrien estar subjectes a relació científica mentre no es poguessin mesurar amb les mesures arbitràries de l'home. No hi hauria altra ciència que un ben proporcionat sistema de mesures, i tot el món, com l'Ors mateix, seria llògica.

Heus-el aquí el coral que he trobat, nedant per entremig de les multituds, jo, humil rodamón, guarnit de l'escafandra perquè l'ambient d'exclusivisme polític no m'ofegui. És una branca roja com el foc, produïda per milers de sers minúsculs. Com que fa goig de veure-la, en faré present a la meva pàtria perquè llueixi sobre el pit la seva esplendidesa de porpra.¹

Extret de: COROMINES, Pere, *Diaris i records. II: De la Solidaritat al Catorze d'Abril*. Edició a cura de Max Cahner i Joan Corominas. Barcelona: Curial, 1974, pp. 128-130. (La Mata de Jonc; 4)

1. Article publicat en *El Poble Català*, sota la signatura *Odisseus* que utilitzava sovint Pere Corominas, el 9 de gener de 1910. Eugeni d'Ors li contestà des de París el 19 del mateix mes amb la següent carta:

«Amic Corominas:

Mercès! He llegit el vostre article. L'he llegit un cop, dos, deu, vint. Vaig aconseguir-lo encara a Barcelona, m'ha fet companyia durant el viatge, m'ha endolcit una mica els primers dies de la nova estada a París, aquest cop en què la separació dels meus m'ha sigut tan dolorosa, perquè, fins d'aquí a tres mesos, lo més aviat, no podran venir... Mercès, torno a dir-vos!

Ah! Però consti que queda una qüestió en peu, que vós, com a director de diari, sou dels cridats a resoldre: la qüestió de que existeixi en els periòdics de Barcelona una informació atenta a les coses de la ciència i d'art, independent de la política, al judicar-les i referir-les; i *activa*, no *passiva*, vull dir no esperant que Mahoma vagi a la muntanya. A Barcelona no hi ha terme mig: o articles amicals, com ara aquest vostre que és massa amical i tot, o la gasetilla de col·laboració espontània... ¿No podem esperar que un dia, per fi, existeixin entre nosaltres la *crònica*, i la *crítica*? Veieu? Per als teatres, sí que existeix la cosa: més o menys ben feta, amb major o menor imparcialitat real, el cas és que tot quotidià es creu en el dever de ressenyar a sos lectors sobre les novetats escèniques, oblidant o fingint almenys oblidar tota divisió entre *nyarros* i *cadells* ... ¿Per què no arribaríem al mateix, respecte d'altres produccions d'esperit? ¿Per què no arribaríem a produir un estat d'opinió, una jurisprudència periodística, en què ja cap diari pogués creure's dispensat de participar als seus lectors que ha sortit una *Vida austera*, ni cap altre diari pogués passar en absolut silenci tot un cicle de conferències sobre lògica biològica, i — com ha estat ara mateix a punt de passar i hauria passat sense vós— tota una nova sèrie sobre psicologia de l'atenció, que han estat, quan menys, la primera manifestació a Catalunya de la psicologia científica i de sos mètodes?... Em direu potser que la crítica de teatres ja és exigida pel

lector; mentre que, d'aquestes altres coses, al bon lector tant se li'n dóna encara... És cert ¿però no us sembla que fóra dever nostre devançar les exigències del públic, *crear-li necessitats*?

Naturalment, en el cas d'avui jo més m'he estimat —ja ho crec!, mil vegades!— aquest article vostre, que totes les cròniques i ressenyes que haguessin pogut sortir al vostre diari; però ¿no creieu que els articles així han d'ésser excepcionals, i en canvi la *crònica*, atenta i independent, hauria de constituir lo *normal*, lo *habitual*?

Una altra cosa: Per què lo de *narcissisme en l'estil*? ¿Voleu dir perquè ve el lector i no en gusta l'art? Per això un és narcissista? ¿És narcissista una cortesana que es passeja —imaginem— per un barri d'ascetes? No, ella el que voldria és agradar, seduir, donar plaer. Per això surt, i surt així abillada. ¿Quina culpa en té ella si els altres fan l'orella sorda i l'ull cluc? ¿Què té que veure amb Narcís la Temptadora —que mig s'ha despullat, mig s'ha enjoiat, per fer sucumbir la virtut d'un solitari de la Tebaida— si el solitari la rebutja, i tanca sa porta, i es posa a resar a clams furiosos?... Cregueu-me, Corominas: A falta d'altres virtuts, tot lo que escric, lo que escric al Glosari sobretot, està impel·lit d'amor, de passió centrífuga. Mon estil, si en tinc, no demana sinó *donar-se*. ¿Quina culpa té de que molt sovint no el vulguin *pendre*? Però jo sostinc que ell és essencialment *social* —*republicà* i tot...

Un d'aquests dies us enviaré un petit treball meu, que han editat ara aquí els *Archives de Neurologie*. Us commourà veure el nom de Barcelona ficat, i repetit, en un treball així. Què sabeu de lo de l'Institut de Ciències? Vaig veure que En Prat hi al·ludia en son discurs. Vigileu-m'ho.

Salut a la vostra [gent], i una abraçada de Xènius.»

[Observem la clara al·lusió que fa Xènius en el segon paràgraf d'aquesta carta a l'hermètic silenci amb què un ampli sector de la premsa barcelonina (incloent-hi *La Veü*) acollí la publicació de *La vida austera*, procedir que ell ja preveia en acció en la seva carta anterior (relativa a aquest llibre), procediment al qual cedí àdhuc ell (car no publicà mai enlloc la recensió allí promesa), que més tard li fou aplicat a ell mateix en aquells òrgans i... que hi segueix encara en vigor. J. C.]